

Ferdinand von Wrangell'i nimeline
Roela Põhikool

KODU KAUNIKS

Kodu-uurimistöö

Koostaja: Sille Leetsi (7. klass)

Juhendaja: Maret Tralla

Roela 2002

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Koduaed seob põlvkondi	4
2. Kaminatunnid maa all.....	8
3. Heakorrastus Soone talus	10
4. Rein ja Mall Moori kodu	13
5. Paul ja Elvi Karu kaunis kodu	15
6. Nõlvaku kodu	17
7. Manivald Lingi rahulolu tehtud tööst	19
8. Lauri-Vahtra aed.....	20
9. Minu kodu lugu	22
10. Roela haljastusest	23
11. Heakorrastustööde organiseerimisest ja teostamisest Roela sovhoosis aastatel 1979-1991.....	27
12. Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi Roela osakonnast	29
Kokkuvõte	30
Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu.....	31

SISSEJUHATUS

Minu kodu-uurimistöö „Kodu kauniks“ annab ülevaate Roela kaunimatest kodudest ja ühiskondlikest hoonetest nõukogude ajal. Miks selline teema? Aastate jooksul on Roela kooliõpilased kirjutanud sovhoosist, kolhoosist, seltsitegevusest, talunikest, küüditamisest jne., kuid ei ühtegi tööd kaunistest kodudest ja koduilu edendajatest. Kodu mõiste alla ei kuulu mitte üksi eluruumid, vaid ka ruumala selle ümber, see on koduaed.

Roelas on palju ilusaid koduaedu, kuid nende aedade loojad on enamuses ligi 60 a. ja vanemad, noori peale ei tule. Sellepärast peabki jäädvustama nende inimeste elutöö, mida igal kevadel jätkatakse. Näidata, kuidas läbi aastate on koduõue ja aeda jõutud hoida ja harida ning muuta Roela küla ilmet.

Koduümbruse kaunistamine kuulub nende tööde hulka, mis nõuab vaeva ja muret, kuid tulu, mis on väga oluline, ei näi ta andvat. Tekib küsimus – miks osa inimesi tegutsevad sellise alaga, mida ei ole võimalik realiseerida ja ei kõlba pista suhu? Need inimesed on aru saanud, et ümbrus kasvatab inimest. Aias töötades ja tähele pannes taimede elu ja arengut, võime ammutada siit mitmekesist huvi, elurõõmu, töötahet ja tervist. Aed seob perekonnainimesi kodu külge. Kaunist ja rahulikust kodust ei lahkuta nii kiiresti.

Jäädvustama peab ka seda, millisena nägi välja Roela sovhoosi keskuse ümbrus, farmid, klubi ja koolimaja. Aeg on siin juba oma töö teinud. Farmid on tühjad, lagunened ja ümbrused korrast ära. Endist Roela sovhoosi ei tunne enam äragi.

Töö nagu koosneks kahest osast: esimeses osas on juttu koduaedadest ja nende loojatest, teine osa on pühendatud Roela haljastusele ja seltsitegevusele.

Selle töö valmimiseks andsid oma osa kaunite kodude omanikud ja inimesed, kes olid seotud Roela heakorrastusega. Tänu neile see töö valmiski.

1. KODUAED SEOB PÕLVKONDI

„Kõrge kunstilise kujunduse poolest väärib eriauhinda Maret ja Rein Tralla kodu Roela alevikus“ Nii võib lugeda ajalehest „Roela“ (okt. 1988) Kirjutab Vinni külanõukogu heakorralduskomisjoni esindaja kaunistate maakodude konkursist. Ka varemalt on Trallade koduaeda Rakvere rajooni piirkondlikel ülevaatustel hinnatud. 1988. a. jõudis see koduaed aga ka Eesti

Maja idapoolne külg 1988. a.

NSV Aianduse ja Mesinduse Seltsi korraldatud vabariikliku koduaedade konkursi ühe esikohani.

Rein Tralla aia loomise lugu võiks kirjeldada kui üksteisele järgnevate kiindumuste rida: päris algul vaimustas teda kiviktaimla, siis tulid kadakad, ronitaimed, sibullilled, kõrrelised, elulõngad jne. Iga ajajärk on jätnud aeda taimede näol oma jälje.

„Iluaed oli minu jaoks ehk majast tähtsamgi,“ meenutab Rein Tralla 1970-ndate aastate algust, mil ta koos abikaasa Maretiga Roela asula serva lagedale väljale kodu hakkas rajama. Otsast lõpuni oma mõtte järgi ja oma käte abil rajatud aed sai paigaks, mida on käidud juba aastaid imetlemas üle kogu Eesti.

Asjad, millega koduaed kohe ära võlub, on kauneid vaateid pakkuvad terrassid, peenarde ja muruplatside looklevad servad, ronitaimede põnevad toetused ja nendega kaetud varjulised lehtlad, ümaral siseõuel olev veesilm koos ümarpalkidest saunaga ning muud vaimukad lahendused, nagu akendega hekk jpm.

Krunt oli algselt 1480 m² suur, elumaja ja iluaed katsid sellest umbes poole.

„Igal hommikul vaatan, mis aias on uut,“ ütles selle aia peremees, „sest kõik muutub seal järjes.“ See on tõepoolest väga mitmekülgne aed, kujundatud nn. roheliste tubadena. See tähendab, et igasse uude aiaossa jõudes avaneb erinev vaade ja motiiv, omamoodi valitsev kujunduselement.

Väravast sisenedes jääb maja idaküljele eesaed, kus kasvavad meie loodusele lähedased ja juba vanadest taluaedadest tuntud taimed. Maja ees on madal rangete kaartega hekk – keskmine enelas, selle taga on kõrged püsililled: mitu liiki pojenge, päevakübar, murtudsüda, käokingad, kukekannus, päevaliiliad, võhumõõgad, lupiinid, floksid. Elumaja põhjaküljele on koondatud varjulembesed püsililled ja kontpuude kollektsioon.

Püsilillede taga on avar muruala hõredalt paigutatud õunapuudega. See ulatub naabri krundini, mille piiriks on tihe keskmise kõrgusega kuusehekk. Heki taimed on

Hekike 1988. a.

istutatud mõlemale poole traatvõrku 0,5 m vahedega.

Minnes jalgteed pidi, elamust mööda, jõuame lehtlasse. See on ebaharilikult päris raskest materjalist, palkidest (ehitusest ülejäänud kuuselatvadest). Niisugune „sein“ sobib hästi üsna suurtest maakividest ehitatud kaminaga ning selle juurde kuuluva samadest kividest kuivmüüriaga. Soojades värvides mütakad maakivid on Rein Trallale eluaeg meeldinud, mitte mingil juhul ei soovinud ta oma aias näha paasi. Suurema osa elust õpetajana töötanud Rein Tralla oli aia alustamise ajal Roela sovhoosi haljastusagronoom, mahukaid buldooserijõudu vajavaid mullatõid oli seetõttu lihtsam korraldada. Järgmisel kevadel algas kivivedu. Sovhoosi kivikoristusmasinad sõitsid põllult kogutud koormaga otse Trallade juurde, aia taha tekkis suur kivihunnik. Kiviktaimla terrassid rajati talgute korras, muud raudkiviehitised on Rein Tralla enam-vähem üksi teinud. Aia taha toodud kivihunnikust siiski ei jätkunud kõigi plaanide elluviimiseks, hiljem on Rein Tralla kivi-kangruteest vedanud oma lemmikuid aiatraktoriga. Maakivid on siiani hingelähedased.

Kamin ja kivimüür jagavad aia tagumise osa kaheks. Kõrgemasse ossa jääb väike dendraarium puude-põõsastega (kuradipuust pajudeni) ja nende ette rajatud ümmarguse liiliapeenraga.

Otse elamu taha jääv aiaosa on muust aiast madalam, keskel muru, peaaegu kolmes küljes kaarena aga suur-suur kiviktaimla – püsilillepeenar. Selles on lilleõisi pea-aegu lumest lumeni, aga ka maakive ja väikesi põõsaid-puid. Siin on terve komplekt madalakasvulisi leeklilli, nelke, 10 liiki mägisibulaid, mitut liiki kukeharju, 15 sorti ja liiki krookuseid, tulpe, priimulaid, aubrieeta, hunditubakas, inkarvillea, diktamnus („Moosese põõsas“), haruldane kurdistani krutsianell, helmikpööris, laugud, astrid, kaunis kukehari, põõsamaran jpm.

Osa kiviktaimlast 1988. a.

Madalasse murusse on ehitatud maakividest servaga (vooderdisega) basseini ning selle lähedale palkidest saun. Lõunast lõpetab iluaia osaliselt võresid väätiva kuslapuuga, osaliselt kirsipuuhekk. Selle taha jääb maasikamaa.

Saun 1988. a.

Sauna lähisteles ulatuva kiviktaimla – püsilillepeenra otsal on kaunis graniit-skulptuur, Ernst Kirsi „Nukrus“, selle ümber aga peamiselt suurelehelised püsikud: bergeeniad, hostad, kadakkaerad. Nende taga, majale lähemal kõrgemal pinnal on taustaks mägimändi, hõbekuuske, punaselehelist kukerpuud. Kõik puha tagasihoidlikes, kuid imehästi sobivates värvitoonides ning suurepäraselt skulptuuri esile tõstes.

Selles aias on palju vaheldust ja tõelist aia-kunsti koos kujutava kunstiga. Peenrakaare teises servas toetub kaminamüürile ju veel

teine skulptuur, Hille Palmi pronksist „Tuul“.

Elamu ühte otsa katab metsviinapuu, teise otsa juures on lihtne kask, kuid siin torkab silma hoone omapära, metalltoestikuga rõdu. Ka elamu on Rein Tralla enda projekteerinud.

Väike osa tarbeaeda ning kasvuhoone jäävad elamu ja sauna vahemaale, kuid ei häiri kuidagi iluaia motiive.

Kord nädalas tuleb kiviktaimla ja muudki lillepeenrad „üle käia“, s.o umbrohist puhastada, kobestada, närtsinud taimeoksi eemaldada... Need tööd teeb tavaliselt perenaine. Kord nädalas lõigatakse hekki ja niidetakse muru. Need on jälle meeste (ka poeg Asser) tööd. Kui aga kõik vajalik sedaviisi järjekindlalt ära tehakse, siis on iluaed enama vähem alati korras ja tööd ei hakka kuhjuma.

Rein Tralla loodud aias on hea olla ka seetõttu, et kõik on harmooniliselt kujundatud ning taimedele leitud õiged kohad. Elukutselised aiakujundajad pole aga selleks nõu andnud. Rein Tralla: „Seda, kuidas teha, olen mõtisklenud iga nurga juures. Varem või hiljem tuleb õige lahendus ise kätte, tekib mõnus seesmine

äratundmine, et nii on kõige parem.“

Kuigi tundub, et aias pole enam ruumi ühegi uue taime jaoks, toob peremees neid endiselt juurde. Põnevat asja nähes on väga raske kiusatusel vastu panna. Paljud taimed on seotud mingi sündmuse või isikuga. Näiteks sai Voldemar Nageli kingitud kirjust kadakast „Meyeri“ alguse n.-ö. kadaka-periood, äädikapuu aga kinkisid kunagised kolleegid. Kõige armsamad on need taimed, mille saamiseks on tulnud suurt vaeva näha.

Motiiv koduaiast 1988. a.

Hoolikad aiapidajad on omamoodi maa soolaks. Nad on aianduskultuuri ning üldse kultuuri (töösse suhtumine, ilu hindamine, looduse tundmine ja hoidmine) kandjad ning levitavad seda eneste ümber nii ruumis kui ajas. Ruumis – see tähendab veel paljude teiste kodude ja ka koduasula ilme mõjutamist. Ajaliselt on aga selliste aiapidajate puhul tegemist millegi niisuguse loomisega, mille juured on eelmistes, viljad aga järgmistes põlvkondades.

Rein Tralla on alustanud oma töömeheteed küll füüsikaõpetajana, kuid ühtlasi võttis enda kanda ühe kõige tüütuma töö koolis, kooliaia juhataja ameti. Selleks oli omajagu teadmisi saanud kodunt (vanaisa oli olnud mõisaaednik, kes ka oma talus aiandusoskusi rakendas), kuid ometi tuli kohe ka juurde õppima hakata. Tema kujundatud on Roela kooli ümbrus, sovhoosiski on palju puid-põõsaid tema käega kasvama pandud ning majandis mõndagi (ka F. von Wrangelli ausammas) kujundatud.

Huvi aianduse vastu on peremees kaasa saanud isakodust. Peale vanaisa oli seal aiataimede ja -kujunduse entusiastiks veel vend. Ka ema armastas väga lilli. Rein Tralla mälestust mööda olid tema lapsepõlves taluinimeste tähtsaimad pühad kirikupühad. Siis viidi kalmistule ka lilli. Nende kodust võeti enamasti kaasa õisi valgeõielise kibuvitsa hekist. Mälestuseks kodutalust on ta omagi aeda ehitanud isatalus olnuga sarnast sauna, toonud siia talulillesid, kibuvitsa-põõsa, samuti põllukive. Kui kodutalu hävis, siis otsustaski Rein Tralla rajada oma kodu

tingimata nõnda, et seal oleks mäletada mõndagi endisest kodust ja esivanematest, aga midagi ka järgmistele põlvedele omalt poolt edasi anda.

See on tal kahtlemata korda läinud. Kuid mitte ilma sõprade abita. Hulk põnevat materjali saadi Aasperest Voldemar Nageli käest. Tallinna lähedal Arukülas elanud Rudolf Reimanniga aga tekkis lausa hingesugulus iluaiaanduse alal. „Sõpruskond on iluaiaanduses tõesti olemas,“ ütleb peremees.

Selle sõpruskonna loomisele on Rein Tralla ise kaasa aidanud. Kas või ENSV Aianduse ja Mesinduse Seltsi kohaliku allosakonna loojate seas ja mõnda aega ka selle juhiks olemisega. Ühiselt kujundatakse meie kodudele ja asulatele kultuurset ja looduslähedast ilmet. Õige aednik ei taha elu ilma puude-põõsaste varju ja lilleiluta, kvaliteetsete aiaviljadeta. Ta mõtleb järeltulevatele põlvedele (kooliaiad, asulate puhtus ja haljastus, aiandusharidus kas või omal käel) ja hoiab tänaseni sidet eelmiste põlvedega. Nii ka Rein Tralla.

1988. a. detsembrikuu algul korraldas EAMS-i presiidium Tallinna Kinomajas aedade võistluse 1987-1988 piduliku lõpetamise. Sellest olid osa võtma palutud nende 66 aia omanikud, keda vabariiklik komisjon pidas esimese, teise ja kolmanda koha ning ergutusauhinna vääriliseks. Esikoht anti 14 koduaiale. Aiandusarhitekt Liidi Pettai hinnang perekond Tralla koduaiale: „Nii huvitavat, omapärast ning täiuslikult kujundatud aeda saab harva näha. Hästi on selles kasutatud maakivi – iga kivi, iga taim on oskuslikult paika pandud.“

(Sotsialistlik Põllumajandus nr. 24 detsember 1988)

Vaade kivihtaimlale. (1988. a.)

Selleks, et majandusõuel elanud njuufa Gigandiga säiliks silmside, põeti viirpuuhekki aknad. (1988. a.)

Juuli alguseks on humal jõudnud püstkoja tippu. (1988. a.)

2. KAMINATUNNID MAA ALL

Roela perearsti Tõnis Nurga aias on üks asi, mis üllatab kõiki külalisi: metsviinapuust ja humalast katusega maa-alune kaminanurk. Kuid siin näeb ka leidlikult kasutatud maakive, ilusaid vaateid ja haruldasi taimeliike.

Perekond Nurga kodu 1980-ndatel aastatel.

1981. a. kui senisest ambulatooriumi hoonest sai Nurga pere kodu, oli maja ees vana hooletusse jäänud õunapuuaed kreegivõsa ja sirelitega. Uuele aiale ruumi tehes raiuti neist suurem osa maha ja plats jäi lagedaks. Mõte teha puhkenurk aia tasapinnast natuke madalamale sündis praktilisest vajadusest: suure maantee ääres taheti olla veidigi omaette.

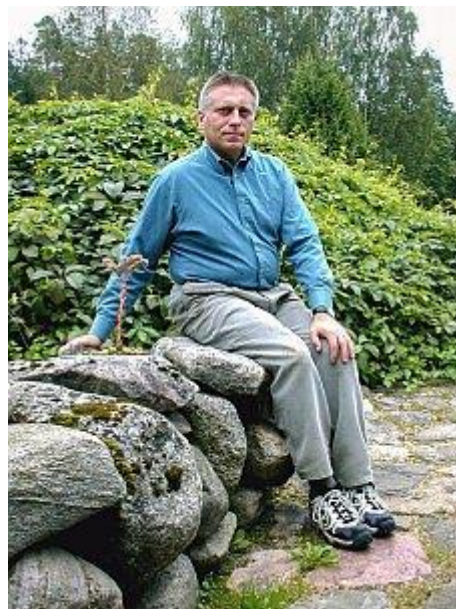
Puhkenurga süvend lasti kopaga kaevata, aga traktorist läks hoogu ja auk sai liiga sügav, meenutab Tõnis Nurga abikaasa Maimu. Poolteise meetri sügavusele maa

sisse poleks nad muidu küll pugunud, aga nii see juhuse tahtel läks. Pikkust on süvendil kaheksa tugevat sammu, laiust kuus. Takkajärele võib kaevajat tema näpuvea eest vaid tänada, sest sügavus teebki rajatise eriliseks. See andis kamina ümbruse kujundamiseks rohkem võimalusi ja augu äärel sai vormida muust aiast veidi kõrgema istutusala.

Maakivide saamine augu vooderduseks polnud siis probleem, tuli vaid kivikoristuselt koormaga traktor oma õuele kutsuda. Osa kive on pärit ühe lagunenenud maja vundamendist. Peremees ladus koos paari abiliseaga kaminaaugu seinad üles mõne nädalaga. Maakivi on keerulisem müüri sobitada kui paasi, suurte kivi-mürakate kohale punnimine on raske töö. Üks augu külg, mis toetub libamisi nõlvale, on laotud kuiv-müürina, ülejäänud osal on kivide vahel tugevduseks segu. Põrand kaeti kiviklibuga, nii imbub vihmavesi maasse. Kaminat kutsuti tegema meister. Maa peal kaminasuutsu välja laskva korstna sisse ehitati suitsuahi.

Paar aastat oli istumispaik lageda taeva all, siis tuli suurepärase idee katta see ronitaimedest katusega. Metalltorudest keevitati taimede ronimisaluseks kaarjas karkass, mida tihendati nõõridega. Katus katab süvendist umbes kaks kolmandikku, ülejäänud osa on vaba – nii säilib side aiaga ning august on kena vaadata taevast ja puid.

Pole raske arvata, et mõnuses kaminaaugus peetakse pere suvised tähtpäevad ja võetakse vastu külalisi. Kuumal suvepäeval on kivimüüride vahel jahedam olla, õhtul kütab kaminatuli paiga soojemaks. Kui kamin köeb, täitub kivikoda mõnusa puude põlemise lõhnaga. Aja jooksul samblikuga kattunud kivid on justkui pehmemad ja muudavad paiga hubaseks.

Tõnis Nurga seljataga on roheline künka all peidus üks ütleмата mõnus paik (1980-ndatel aastatel)

Kaminaauku saab varju tulla ka pisema vihmaabina ajal, sest aastatega on metsviinapuu väätidest moodustunud parajalt paks vaip. Alguses ronis karkassil harilik humal. Kuid tolle kiire kasvuga rohtsel püsikul on see viga, et igal kevadel alustab ta katuse katmist nullist. Metsviinapuu läheb küll veidi hiljem lehte, kuid siis saab katus ka korraga roheliseks. Omaette vaatamisväärsus on katus sügisel, kui metsviinapuu pea kohal lõõmab.

Kui maa all enam olla ei taha, leiab august välja ronides väikese basseini äärest kohe teise mõnusa istumipaiga, mis kordab paljuskord esimest. Ehitus- ja sisustusmaterjaliks on jälle maakivi, katuseks ronitaimed. Kivid sobivad toolideks ümber laua, mis tehtud kaevurõngale asetatud lihvitud kivi-plaadist. Põrandatki katavad kivid. Kevadel moodustab kaarjal toestikul kasvav alpi elulõng sellele sopile lummalalt sinise võlvi.

Aiandus on Tõnis Nurga hobide hulka kuulunud paarkümmend aastat. Lääne-Viru maal asuv Roela vist inspireerib rahvast iluaianusega tegelema. Kauneid aedu on seal palju. Aiapidaja Rein Tralla innustas ka noort tohtrit taimedega tegelema ja mõtles Nurkadele välja aia põhikujunduse.

Maapealse istumisnurga kujunduselementideks on kivid, kaared ja ronitaimed. (1980-ndatel aastatel)

Aia raskuspunkt – tasapinnast veidi kõrgemale tõstetud istutusala, kaminaauk ja basseini – on koondatud maja ukse ette, moodustades seal maakividest raamistuses ühtse terviku. Muijal kasvavad puud-põõsad hajusalt murus. Istutusala terrassidele on sobitatud väga mitut liiki okaspuid ja lehtpõõsaid, maapinda nende vahel katavad püsikud.

Kõige enam on Tõnis Nurka köitnud puud.

Kui hekid ja marjapõõsad kõrvale jätta, kasvab väikeses dendropargis 213 puud-põõsast, esindatud on 99 liiki, vormi ja teisendit. Siin on näiteks mandžuuria ja jaapani nulg, mikrobioota, ginnala vaher, punane tamm, lõhislehine kask, hiibapuu, must kuusk, alpi kuldvihm, sinihall ebatsuuga jt. Silma jäävad mitmed leinapuud: pärn, pihlakas ja jalakas. Sisemaa talvedele on hästi vastu pidanud ebaküpressid.

(Kaja Kurg. Kaminatunnid maa all, Maakodu 2000)

3. HEAKORRASTUS SOONE TALUS

Meie talu on antud põliseks kasutamiseks 1924. a. Roela mõisale kuulunud maa-alast. Hoonete ehitamisega alustati 1925. a. kevadel. Esimene hoone, mis oli ka Obja küla esimene elumaja – 1 tuba ja köök ning otsas veel esik, mida kasutati aida ruumina. Samal aastal alustati kohe ümbruse korraldamisega. Istutati aia äärde metsapuid – kaski, kuuski, tamm, saar, mis on praegugi veel täies elujõus. Aia äärde veel sireleid ja tolleaegseid püsililli – käokingi, sügisastreid, võhumõõku jne. Hiljem, kui ehitati uus ja suurem elumaja 1936. a. tõi ema oma kodu akna alt (Männisalust Väike-Maarja kihelkonnast) roosa pojengipõõsa, mille istutas uue maja lõunapoolsesse otsa. Eks ta kasvab ka praegu samas kohas, imede ime, juba üle 60 aasta ja õitseb rikkalikult igal aastal. Juba on see koht talle meeltnõõda. Umbes samal ajal tõi isa ka hõbekuuse taime, mis on praeguseks kasvanud suureks puuks. Peale selle veel elupuid, hekitaimi jne.

Soone talu 1970-ndatel aastatel.

Ajavahemikul 1930-1940 korraldus Altserva Maanaiste Selts Alma Allika juhtimisel igasuguseid kodumajapidamiskursuseid, sealhulgas ka aiatöö kohta. Üks kursus viidi läbi meie kodus, kuna siin oli see parasjagu rajamisel. Ei mäleta, kas siin veel muud nõu ka anti, kuid elumaja ette õue peale jalgteede rajamisega alustati küll. Hiljem viis isa selle töö ise lõpuni, valas raamidesse 80 x 80 cm tsemendi-kruusa segu. Need teed on ka praegu alles. Umbes samal ajal koostas ka üks aianduskonsulent Viru-Jaagupist aiaplaani, mille järele rajati köögiviljaaed maja lääne- ja iluaed lõuna- ja idapoolsesse külge. Sõja- ja hiljem kollektiviseerimise aegadel jäi kõik soiku. Inimestel ei olnud enam mingit huvi heakorrastusega tegeleda, tehti ainult hädavajalikku.

Hiljem, kui selgus, et lähemal ajal midagi ei muutu, hakati ka oma ümbruse korraldamisega midagi ette võtma. Kuna isa-ema olid mõlemad töökad ja enda ümber ilu armastavad inimesed, oskasid ka lapsi selles vaimus kasvatada. Nii me siis andsime igaüks jõukohase ja võimaluse piires oma panuse talu heakorrastuse alal.

Soone talu perenaine 1970-ndatel aastatel.

Hakati üksteise käest lilletaimi vahetama ja ka puukoolidest sai mõndagi osta. Nii hakkas ka meie talu ümbrus „elama“. Hiljem, kui kolhoosid ühinesid sovhoosiga, korraldati aiandusalaseid loenguid, mida viis läbi peamiselt sovhoosi aiandusagronoom Rein Tralla, kellelt saime palju näpunäiteid, kirjandust ja ka istutusmaterjali. Tema ei pannud paljaks ka kohapeale tulla ja iluaiaandusplaani koostada, millest saime palju häid mõtteid ja ergutusi. Samuti koostas Rein Tralla ka iluaiaandusplaani meie talu jaoks. Hiljem võeti sovhoosi palgale heakorra agronoom

Tallinnast, kellelt saime ka nõu iluaia kujundamisel. Meie ei suutnud küll täpselt asjatundjate plaanidest kinni pidada, kuid kuna ühe agronoomi julgustamise tõttu plaani täitmine ei ole seadus, vaid nõuandja – oleme edasi läinud kas hästi või halvasti.

Nõukogude ajal moodustati külanõukogude juurde heakorrakomisjonid, kes siis käisid ringi ja hindasid heakorrastust endistes taludes ja asulates, hiljem ka linnades. Need komisjonid tulid ette teatamata. Tihtipeale juhtus nii, et kas oli muru hiljuti niitmata või lillepeenrad rohimata, piinlikkust kui palju.

Meil ei olnud õiget mehhaanilist muruniidukit nõukogude ajal üldse. Niideti käsivikatiga, selleks kulus ikka paar päeva, kui see pind üle käidi. Ja niideti ka siis, kui midagi tähtsatat tööd teha polnud. Kuna meie aia niitjad käisid kodus ainult nädala lõpus kasvas muru tihti nii pikaks kui tahtis. Oli piinlik küll, aga kuhugi pääsu polnud. Sellegi peale märgiti meie kodu mitmel korral (aastal) ilusamate hulka, auhinnati meenetega.

Umbes 1960-ndatel aastatel tahtsime plaadidest kõnniteed läbi iluaia rajada, lillepeenra äärde, kuid teeplaatide hankimisega oli jällegi probleeme. Neid valmistati Tallinnas, vist silikaadi vabrikus, kus inseneriks oli meie väimehe ülikooli kaaslane. Kuna neid plaate said osta vaid oma töötajad, siis see insener ostis need plaadid nagu endale, siis ostsime meie omakorda tema käest. Sel ajal sai kõike kaupu igasuguste konksude ja keerdkäikudega. Plaadid saime Tallinnast ära tuua sovhoosi munaveoautoga, mis käis Salutagusest kanadele söödapärmi toomas.

Aiatee 1996. a.

Lilletaimi ja sibulaid hankisime vahetamise teel teiste aiapidajatega. Näiteks palju materjali oleme saanud Rein Tralla aiast ja Võrust, tütar Mare ämma käest, kes oli suur aiaentusiast.

Motiiv koduaiast 1990-ndatel aastatel.

saanud, kel tervis pole korras, kes kuhu läinud, kel pole huvi ega tahtmist, ega ka vastavaid teadmisi. Nii et tulevik on üsna tume, kuid elame jõudu mööda edasi „passi vaatamata“ ja teeme tööd jõukohaselt ning loodame, et meie talus kasvab peale umbrohu ka edaspidigi midagi ilusamat.

Suur entusiast on meie pere III põlvkonna esindaja Mare, kes toob igal aastal kas puude või lillede istikuid või sibulaid. Nii et kogu aeg on häda, kuhu istutada. Kui nõukogude ajal oli probleeme kust mingit istutusmaterjali saada, siis nüüd võib seda igalt poolt osta, ainult istutuskohad on vaja leida ja see ei ole kerge. Nii mõnigi kord on juba varem istutatud puuke üles kaevatud ja teise kohta sobitatud.

Nüüd uue iseseisvuse taaskehtestamise ajal, kui on talu tagastatud järeltulijatele, napib tegeliku töötegijatest talus. Kes on vanaks

Alfrieda Lokk
Soone talu II põlvkond
2001. a.

4. REIN JA MALL MOORI KODU

Oli 1968. a. kärekülm jõululaupäev, kui kolisime oma vastvalminud majja. Pere oli siis 4-liikmeline, peale abikaasa ja minu 5 aastane Aivar ja alla aastane Kuldar.

Aeda oma kodu ümber, suurusega 1500 m², hakkasime jõudu mööda rajama juba kevadel. See oli väga aega- ja vaevanõudev töö. Võttis mitu head aastat, enne kui midagi looma hakkas. Tervele krundile tuli vedada muld, see laiali ajada ja tasandada. Istutada hekid nii aiapiirdele (sirel) kui ka aia sisemusse (läikiv tuhkpuid). Põhja poole ka tuulte varjuks kuusehekijupid.

Viljapuudest on aias õunapuid 8, ploome 2, kirsse 2 ning marjapõõsad.

On ka mõningad ilupuu-, põõsa sordid (hõbekuusk, mägimänd, kääbuskuusk, elupuu, suureõieline sirel, hortensiad, siberi kontpuu, pihlakas, kastan, kuslapuud, roosid, elulõngad jne.).

Aias on kaks kasvuhoonet (kurgi ja tomati), juurviljaaed selle juurde kuuluva komposti-hunnikuga.

Aed ümber kogu krundi on metallvõrgust, metallist on ka väravad, väravapostid laotud tellistest. On ka väikene veesilm. Aiateed ladusime alguses paekivist, hiljem valasime tsemendiga üle.

Kevadine aed 1980-ndatel aastatel.

Perekond Moori maja 1980-ndatel aastatel.

Lilled? Neid on palju, seda arvu ei oskagi kirja panna. Maja lõunapoolses otsas õitsevad lilled juba siis, kui mujal aias on veel hanged (lumikelluke, märtsikelluke, krookus, lumeroos). Õiteilu jätkub läbi suve kuni hilissügiseni välja. Mõni õiekobar on nii vapper, et piilub kogu talve lumest välja.

Lipuvarda jaoks on olemas koht veranda seina küljes.

Koduümbruse kujundamisel ei ole me võõrast abi kasutanud. Kui pojad kasvasid, aitasid ka nemad jõudumööda kaasa ja aitavad nüüdki.

Aed on koht, mis ei saa kunagi valmis, ikka on vaja üht või teist lille-põõsast teise kohta tõsta, mõni lill või põõsas vaja juurde muretseda, mõni välja juurida. Kui aed kasvab, siis ta ka muutub.

Võistlused? Neist me omal soovil osa võtnud üldse ei ole. Tol ajal, kui iluaiad veel üldse „moes“ ei olnud, imestas nii mõnigi aiaomanik, et ma oma aega nii tühise asja peale raiskan.

Koduümbruste korrasolekule hakkas tähelepanu pöörama tollane Viru-Jaagupi külanõukogu esimees Lembit Inno. Siis need komisjonid ka selle aja kauneimaid aedu külastama hakkasid.

Saun ja selle ümbrus 1980-ndatel aastatel.

Omaniku soov seal ei lugenud. Kuid algatus oli igati tänuväärne, selle tulemused on praeguses külapildis hästi näha.

Neid „võistlusmomente“ on jäänud meenutama 2 aukirja.

1975. a. Viru-Jaagupi k/n – II koht

1984. a. Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi Rakvere Osakond – I koht

Saadud vimplitel kahjuks aastaarvud peal puuduvad.

Motiiv koduaiast 1980-ndatel.

5. PAUL JA ELVI KARU KAUNIS KODU

Oli ammu unistus omada oma kodu, kus võiks elada, seada kõik oma soovi ja vajaduse järgi.

Saades toonaselt sovhoosi direktorilt loa, eraldati meile väga ebasobiv mahajäetud prügi-hunnikuga maatükk, mis asub kallakuga põhja poole. Krundi suuruseks 1494 m². Üle selle platsi viis tee sovhoosi keskusesse. Samuti oli üle krundi telefoni- ja maasisene kaabel.

Ehitust alustasime 1983. a. sügisel, kaevates vundamendiaugu ja ladudes ühe rea vundamendi plokke. Järgmisel kevadel läks töö käima ja kestis neli aastat. Majas ööbisime esimest korda 1. aprillil 1987. a.

Samal kevadel alustasime ka aia rajamisega. Kuna pinnaseks oli kruus ja kivid, tuli muld peale vedada. Esimesel aastal kasvasime krundil kartulit.

Krundi tänavapoolsel küljel on puidust aed, ülejäänud võrgust. Väravad on ka vastavalt puidust ja võrgust.

Maja lõunapoolne külg 1990. a.

Aiateed on valatud ja plaatidest. Krundi lõuna- ja idaküljele on istutatud läiklehelise tuhkpuu hekk. Läände, krundi pikkuselt, hekina 10 punasesõstra, 10 mustsõstra ja 5 aroonia põõsast. Järgmisele reale paralleelselt 10 õunapuud. Kolmandasse ritta 5 ploomipuud. Samale kallakule 4 põõsaskirssi.

Kõik marjapõõsad ja viljapuud on toodud Viljandist, aiandussovhoosist. Istutusaugud sai kangiga raiutud ja täidetud vastava mullaga. Kogu puudealust kallakut katab muru.

Eesaeda, lõunapoolsele küljele, on istutatud: amuuri toomingas, jugapuu, torkav kuusk, puishortensia, metsviinapuu ja roniroosid. Veranda akna all on ovaalne lillepeenar, kus õitsevad kevadel kollased krookused ja tulbid. Suvel aga ühevärvilised suvelilled. Nüüd tuli kord siseõue kätte. Juba maja ehituse ajal sain Leeni Vindi käest pukspuu oksa, istutasin need maja seina äärde varjulisse kohta. Õnneks läksid kõik kasvama. Nendest saigi siseõuele hekid.

Suur kiviktaimla veesilmaga 1990. a.

Kasutades ära looduslikku langust, kujundas sinna kiviktaimla. Kiviktaimla keskele sai kaevatud basseini. Basseini äärde istutasin hostad, bergeeniad, himaalaja jalglehe, kilplehe jne. Samuti kasvavad seal püramiid-elupuu, kadakas, kaks keraelupuud, rododendron ja põõsaselulõng. Maja seina mööda ronib thunguutia elulõng. Kiviktaimlasse on istutatud lilli ja taimi nii, et oleks silmailu varakevadest hilissügiseni. Põhiliselt sai kiviktaimla rajatud Tralla koduaiast pärit taimedega. Samuti andis Rein näpunäiteid kiviktaimlasse kivide paigutamisest. Veel sai taimi toodud Luualt, laatadelt, turult ja

naabritega vahetatud.

Siseõue muru sisse on istutatud: verev õunapuu, karusmari, siberi kontpuu, siberi nulg, hall pähklipuu, kukerpuu, koonika kuusk, väike mandlipuu, aedhortensia, harilik pihlakas, kitseenelas, kobarpead, rodgersiad, pojengid.

Puhkenurk koos suitsuahju ja kaminaga on rajatud siseõue idapoolsesse külge. Seina materjaliks vanade talude maakivist vundamendid. Lauaks vesikikivi. Külgedel ronimas kuslapuud.

Puhkenurgast põhjapoole on istutatud: pirnipuu, astelpajud ja põõsasmaran. Veel suve- ja püsililli. Idapoole on piirdeks pandud eterniidist aed, tigude tõkestamiseks.

Juurviljaaia ja komposti hunniku rajasime krundi põhjapoolsesse külge.

Puhkenurk 1990. a.

Peres oli 4 inimest, kes kõik aitasid kaasa aia rajamisele ja selle hooldamisele.

Nüüd aastaid hiljem võime öelda, et olema rahul oma kätega loodud kodu ja selle ümbrusega. On koht, kuhu tuleb kokku meelsasti kogu pere.

Oleme osalenud valla heakorra konkursil 1993. a. ja 2000. a. ja konkursil „Kodu kauniks“ 2000. a.

6. NÕLVAKU KODU

Nõlvaku peres on 4 liiget. Lembit Nõlvak – pereisa, Valve Nõlvak – pereema, Meelis Nõlvak – poeg ja Ines Nõlvak – tütar.

Nende elumaja on ehitatud 1939. a. (puitehitus). 1968. a. tehti ümberehitus: majale pandi silikaatvooder, eterniitkatus, puitosad värviti heleroheliseks punaste kantidega (hiljem värviti kollastes toonides). Saun koos keldriga on ehitatud 1975. a., garaaž 1977. a.

Aeda hooldavad ja kujundavad aia omanikud Valve ja Lembit Nõlvak ja ka lapsed.

Koduaed on rajatud 1940-1950-ndatel aastatel Lembit Nõlvaku vanemate ja aednikust õemehe poolt. Hiljem on vanu puid-põõsaid maha võetud ja uusi istutatud. Iluaed teisiti kujundatud. Koos viljapuude ja marjapõõsastega on aia suurus ca 1400 m².

Aiavärvad on tavalised puitväravad (värvitud tume- ja helerohelisega). Piirdeaed on puidust ja värvitud tumeroheliseks. Aiateed on valatud tsemendist, aga osaliselt on kasutatud ka paekivi.

Aia teepoolset osa piirasid suured puud: 3 tamme, 3 vahtrapuud, 1 saar, 1 pihlakas (nüüd on suurem osa puudest maha võetud, kuna kasvasid suureks ja varjasid aias valguse).

Valve ja Lembit Nõlvak lastelastega 1990. a.

Keset aeda on muruplats, aedhortensia ja viirpuu. Kevadised sibullilled, pojeng, floksid, liiliad, iirised, kuutõverohi, aedkäoking, talvemoonid. Maja seina ääres roosa ja punane roniroos. On olnud ka mitmesuguseid peenraroose, aga neile ei meeldinud meie aias. Suvelilledest on olnud ajast-aega salvia, tsinnia, daalia, lõvilõug, aster. On kasvatatud ka võõrasema ja krüsanteemi.

Bassein puhkenurgas 1970-ndatel.

Krundi maanteepoolset osa ääristab magesõstra hekk, osaliselt sirelid ja humal.

Puhkenurgas on paekividest kujundatud väike kiviktaimla, elupuu, puidust aiatoolid ja laud, värvitud roheline-kollane-punane. Puhkenurgas on tsemendist valatud ovaalse kujuga bassein. Basseini juures endavalmistatud karu skulptuur (materjaliks on tsement ja kukermiit). Pereema koos pojaga valmistas selle 1968. a. Samasse oli ka valmistatud kala purskkaev. See lagunes kiiresti, ilmselt ilmastiku muutuste mõjul.

Juurviljaaed, kasvuhoone ja kompostihunnik on viljapuu- ja iluaiast eraldi. 1970-1980-ndatel aastatel käidi Viru-Jaagupi külanõukogu algatusel koduaedu üle vaatamas, selgitamaks välja

ilusamaid ja korrashoitumaid. 1978. a. tunnistati paremaks – anti vimpel ja raamat Viru-Jaagupi külanõukogu poolt.

1979. a. tunnustus „Kaunis kodu“ – auhinnaks nahkne album. 1987. a. tänukiri ENSV Aianduse ja Mesinduse Seltsi poolt. Roelas toimunud Viru Mängudel tunnustatud kauniks maakoduks. Tingimuseks oli, et majaomanikud pidid olema Roela sovhoosi töötajad. Aastat ei mäleta, auhinnaks oli puidust õllekapp.

Oleme oma kodu asukohaga rahul. Ilusas tuulevaikses kohas, ümberringi mets. Kevadel naudime metsalillede ilu ja linnulaulu. Miinus on see, et palju päikestnõudvad taimed ei kasva. Mäel kasvavad suured puud varjavad õhtupoolse päikese, kuid sellele vaatamata on siin hea elada.

7. MANIVALD LINGI RAHULOLU TEHTUD TÖÖST

Aastaid tagasi 23. mail 1967. a. asusin elama Roelasse. Rakvere Metsamajand oli kutsujaks. Ja kuna korteriks pakuti kahepere elamut, siis otsustasin kaubaga nõustuda. Töökohaks sai Roela Metskond.

Ja läkski lahti paralleelselt riigitööga ka kodu rajamine. Enne veel, kui mööbel tuppa paika pandud sai, võtsin käsile maja ümbruse. Kusagil aprilli kuus oli metskonnale toodud puu-koolist noori viljapuu istikuid. Öeldi, et soovikorral võin ka endale korteri ümber neid istutada. Kahte korda ma seda endale öelda ei lasknud.

Aga et maja ümbrus oli ainult üks suur metskonna hobuste koppel, tuli hakata enda vaimusilmale aia suurust ja piire ette kujutama. Kui hästi või halvasti see õnnestus, ei oska ise võib-olla öelda, kuid 24. mai õhtuks olid kaheksa õunapuud, üks ploomipuu ja üks põõsas-kirss otsapidi mullas. Juhtus vist olema õige aeg või õnnelik käsi, kuid kasvama läksid kõik.

Nii see töö, mis kunagi ei lõpe, alguse sai. Aastatega lisandus veel teisigi puid ja põõsaid. Üldiselt olen püüdnud mitte liigirohkusega üle pakkuda. Aial peab minu arusaamade järgi ka avarust jääma. Kaldun arvama, et üks rikkumata tüvega kask või mägimänd koduaia niidetud muru taustal on palju omasem, kui üksteise selga istutatud hulk väärispuid. Nad lihtsalt ei loo kodust muljet. Vabandan, sest see on pelgalt minu isiklik arusaam. Võiks olla ka nõuandeks omal käel ümbruse rajajatele.

Aias on väike veesilm ja rida madalamaid hekke. On ka püsililled, mis kevadest sügiseni aiale tooni annavad. Nende eest hoolitseb rohkem naisepere. Iseseisvalt olen pühendunud rohkem mesindusele.

Tormituultest, külmast ja saagist kahjustatud õuna- ja ploomipuud olen osaliselt juba noortega asendanud. Kahju, aga lähapäevil peab kae külge panema ka enda istutatud õuekasele (34 a.). Tormiste ilmadega ohustab hooneid ja elektriliini. Kui sellega toime tulen, istutan kevadel kindlasti uue puu asemele.

Kindlasti võin öelda, et Roelas on üldpilt heakorrasuhtes pika sammu edasi astunud. Seda on rõõm tõdeda. Jõudu ja tahet selleks kõigile.

Ikka on suur rahulolu minus maad võtnud, istudes õhtul pärast muru ja hekkide pügamist omatehtud aiatoolile. Selles on midagi kirjeldamatut. Sõnadesse seda tunnet panna ei saa. Soovin seda tunnet kõigile.

Kodukohta Muhu saart meenutavad tuulik ja mesitarud. (1996. a.)

Motiiv koduaiaist 1990-ndatel.

8. LAURI-VAHTRA AED

1965. aastani hoolitses aia eest Jaan Lauri pere, lillede eest põhiliselt pereema Helene.

1965. a. kevadel ehitas Johannes Vahtra uue lippidest aia ja istutasime heki. Uue kujunduse sai aed 1970. a. algul. Veranda ees oleva ümmarguse klumbi asemele rajasime plaatidest terrassi, ümber istutasime sirelid. Terrass jäi puhkenurgaks.

Peale ilupuude on aias 13 õunapuud, 2 ploomipuud, tikrid, mustad ja punased sõstrad.

Õuepool, aia ääres, on suur lehis, pärn ja tamm, 2 pihlakat. Kõrvalhoone juures on elulõng, aroonia ja ebaküdoonia. Idapool sireli hekk.

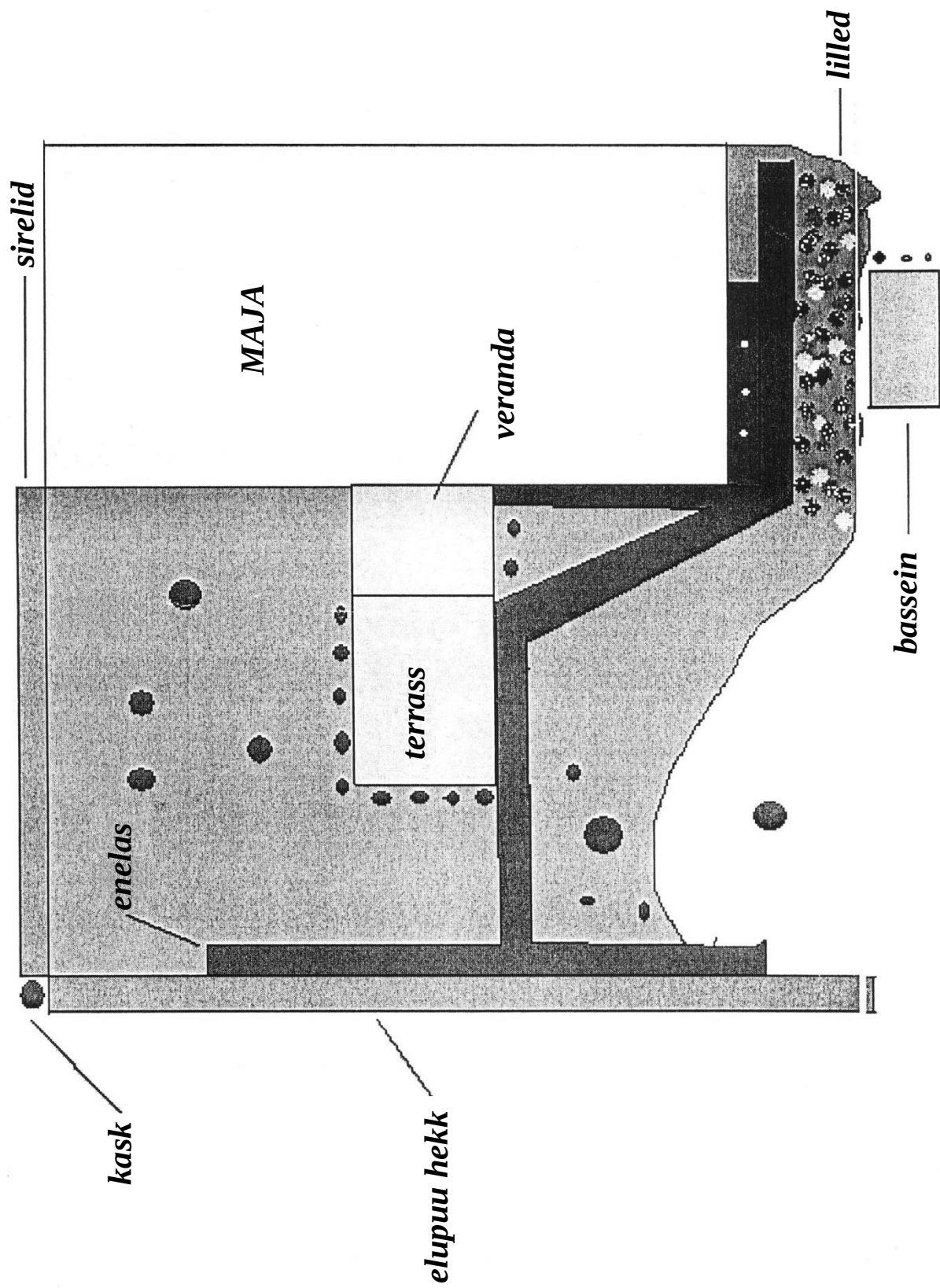
Kasvuhoone ees on magesõstra hekk. Põhjatuulte eest varjab 1970. a. istutatud kuusehekk. Maja läänepoole jääb koppel, kus on saun ja peenramaa. Sealt läheb läbi allikas. Varem ema istutas sinna palju lilli, rajas kõrgemale kohale kiviktaimla. Nüüd on sinna jäänud 1965-1970-ndatel aastatel istutatud puud – 7 kaske, toomingas, 2 kuuske, mänd, vaher, põõsaskask, leinajalakas, 2 kadakat, hõbepaju, saar. Jõe ääres on looduslikud pajud ja lepad. Sauna juures on välikamin ja puhkenurk.

Aias oli varem päris palju roose. Nüüdseks on need välja läinud. Kevadel õitseb palju nartsisse ja krookuseid, ka tulpe. On murtudsüda, aedmoon, pojengid, astilbed, floksid, üheaastased lilled – astrid, lõvilõuad jpm.

Aed on umbes 1500 m² suur. Maja on ehitatud 1924. a., kapitaalremont tehti 1973. a.

Aiatagune peab ka korras olema. (1961. a.)

Lauri-Vahtra aiaplaan

9. MINU KODU LUGU

15 aasta eest kolisime Roelasse ning asusime elama metsavahi majja. Aed oli juba olemas ja meie pere jätkas aias tegutsemist. Aia suurus on umbes 1200 m².

Kogu krunti piirab tara, mis on tehtud lattidest. Tara ääres on väike kuusehekk, mis ulatub aia lõpuni. Teiselpool aeda on teine kuusehekk, mis on suurem ja üsna tihe ka. Kui aias edasi minna, tuleb vastu maja. Maja on meil punakaspruun ja kahekordne. Majas on viis tuba ja köök. Samuti on seal pööning, sahver ja kunku.

Talvine aed 1990-ndatel aastatel.

Maja kõrval asub välikelder. Seal on juurviljad, hoidised ja muu selline. Kasvuhoone asub keldrist otse vasakul. Kasvuhoone on meil kilest ning suvel kasvatame seal tomateid ja kurke. See on tavaline. Aga näiteks 2001. a. suvel kasvatasime kasvuhoones ka paprikat ja melonit. Kasvuhoone ees on pikk lillepeenar. Seal on meil viit sorti lilli: anemoonid, saialilled, gladiolid, rukkililled ja talvenelgid. Selle lillepeenra ees on kaks maasikavagu. Nendest vasakule jääb aiamaa. Siis tulevad pöösad ja üksteist õunapuud. Samuti on meie aias saun, aia-majake ja puukuur.

Teisel pool maja on kaks pikka lillepeenart. Seal võib näha kasvamas iiriseid, pojenge, võõrasemasid, kuldkingi, päevalilli ja palju teisi lilli. Muru keskel oleval lillepeenrail kasvavad tulbid ja nartsissid ning sügiseti astrid. Nende lillepeenarde ees on sirelihekk lattaiaga, mille kõrval kasvab ka suur tamm. Meie aias on üldse kaks tamme. Teine tamm on aia ääres. Samuti on meie aias üks suur kastan, kuid see ei ole enam eriti aia piirides.

Selle kõige eest hoolitseb meie peres põhiliselt ema, aga ka teised pereliikmed aitavad aia eest hoolitseda.

Veidi perekonnast. Meie peres on viis liiget: mina (Sille), Inge, Indrek, Piret ja ema. Piret elab meist eemal, kuid suviti käib ta ikkagi abis. Kõik koos hoolitseme oma aia eest ka tulevikus.

Üks osa aiast 1990-ndatel aastatel.

10. ROELA HALJASTUSEST

Ettepanek kirjutada käesoleva kodu-uurimistöö tarvis Roela haljastamisest ja heakorrastamisest tõi kaasa mälestuste tulva, millest asja huvides oli raske valikut teha, sest see, mis oli omal ajal tähtis, ei pruugi seda tänapäeval olla. Arvatavasti on kellegi teisel samast ajast ja tegevusest hoopis muud mälestused. Palju on ununenud ja paljugi, mis oli „sillega näha ja käega katsuda“, on aja jooksul sootuks kadunud. Nagu öeldakse – üle oma varju ei hüppa ja seetõttu alustan aastast 1962, kui ootamatult sattusin aiandusse, haljastuse ja heakorrastuse labürinti, millest siis ei olnud aimugi.

Verinoore õpetajana määrati mind kooli õppe-katseaia juhatajaks. Minu vastupunnimisele vastati lohutavalt, et eks esimesel aastal kastad – seda ikka oskad. Nojah, seda ma vast oskasin, sest isakodus oli umbes samade asjadega tegelenud vanaisa, kes oli olnud enne talu ostmist mõisa kärner ehk aednik, seega sel ajal ikkagi asjatundja. Vastutustunne uue ameti suhtes sundis üles otsima vanaisa ajakirjad (Aed), hankima vastavat kirjandust kust võimalik, osa võtma asjakohastest õppustest ja aina planeerima oma eelseisvat tegevust nii mõttes kui ka paberil. Selle rabelemise tulemusena oli kevadeks valmis plaan, mille oli üle vaadanud toleaeagne kooliaia autoriteet õp. Aruste Aaspere koolist. Kuna mul puudus vastumeelsus füüsilise töö ja mulla suhtes, siis alustasin üpris hea meelega oma aednikuaastat. Õpilastega sain hästi hakkama. Maa lastena olid nad meeleldi nõus aiatööst osa võtma ning nii me siis müttasime, tehes vigu, kuid lõppude lõpuks saavutades üldsuse tähelepanu ja juhtkonna rahulolu. Oli ka valusat kriitikat ja sügisel, kui saabus eriharidusega õpetaja, loobusin aedniku ametist. Ometi läks nii, et järgneva õppeaasta keskel määrati mind uuesti kunstkärneriks (nii mind tänaseni kutsuti). Oma ametit õppisin hoolsasti, juhtkond õhutas takka (kiitmine on lolli lõks) ja nii me siis jätkasime õpilastega „heal meelel“ seda mullas tuhnimist, mida saatis külarahva heatahtlik tähelepanu. Eriti on meelde jäänud pr. Asta Nirgi, kes käis tihtipeale uurimas, et kuidas need trepikesed, terrassikesed ja taimekesed ikka niimoodi kokku hakkavad. Tema pideva tähelepanu all olid minu ettevõtmised kogu tema eluaja. Et sellele perioodile punkt panna, olgu nimetatud tähtsamad tegevused ja objektid:

1. Aiamaja – vabaõhuklassi ehitamine koos terrassi ja nn. iluaiaa.
2. Iluaed (tolle aja kohta päris suur paekivist kiviktaimla, muru, polüanthübridroosid (uudis), võresein ja „taimevärav“ üheaastaste ronitaimedega, ebaküdoonia peenar (uudis), suured ja liigirikkad üheaastaste lillede peenrad).
3. Süstemaatika osakond koos suure püsilillepeenraga.
4. Kõõgiviljaaed koos katselappidega.
5. Kaminanurk jt. „istumiskohad“.
6. Viljapuuaialaaiendus koos õpetajate maja haljastusega.
7. Istikute kasvatamine aia tarbeks ja müügiks ning puude-põõsaste ja hekkide istutamine.

Minu lahkumisel jäid mitmed asjad pooleli. Õigem oleks öelda, et kõik jäi pooleli, sest aianduses tegeledes saab selgeks, et kõige lühem periood, mis annab mingi tulemuse, on üks aasta. Selle aja jooksul jõuavad

1963. a. lõpetati aiamaja ehitamine.

õitseda ja viljuda üheaastased taimed ning saab selgeks, kas istutatud mitmeaastased taimed läksid kasvama. Kui hoolsasti tööd teha, siis küpsem või terviklikum mulje tekib alles kümne aasta möödudes jne. Siia sobib hästi anekdoot: kuidas saada inglise muru? Vastus: iga nädal kasta, niita ja rullida ning 100 (300) aastat järjest.

Järgmine tähtsam periood algas 1967. a. tolleaegses Roela sovhoosis. Haljastus (iluaiandus) eeldab teatud majanduslikku taset, mille puhul eluks hädavajalik on olemas ning jätkub tähelepanu ka inimese elukeskkonna kriitiliseks hindamiseks ehk nagu tol ajal öeldi – inimese majandusliku ja kultuurilise heaolu tõstmiseks. Esimese Eesti Vabariigi iluaianduse tõusu-perioodist oli möödunud ca 30 aastat. Olid alles tolleaegsed tippaiad (R. Tamme aed Jõgeval jt.) ning mälestus tolleaegsest õhinast kodu kaunistamisel. See oli eelduseks uue iluaiandusliku liikumise hoogustumiseks. Ometi oli riik teine, „kord“ oli teine ja suhtumine töösse ning elusse hoopis teistmoodi. Sellest siis ka harjumused. Siinkohal ei jõua kõigest juttu teha, kuid minu tegevust häirisid kõige enam mõned stambid.

Näiteks:

1. Tehnika otsustab kõik! Väga hea ja õige, kuid tehnika valdajad tõlgitsesid seda nii, et üks puuke või põõsake ees või taga; rämps tuleb jalust ära lükata s.t. seinä äärde.
2. Peatähelepanu! See oli kõige raskem asi. Peatähelepanu piimatootmisele oli enam-vähem pidev. Kui aga see tähelepanu oli suunatud söödavarumisele või vastavalt külvile, sügiskünnile, kevadisele mullaharimisele jne., siis ununes kõik muu. Kõige parema tahtmise juures neid „stampe“ murda, tuli tunnistada nõukogude korra eeliseid. Kuigi minu asi oli heakorra kindlustamine (sovhoosis kutsuti mind „heakorra Rein“) ei suutnud mina selles olukorras nimetamisväärtset ära teha hea korra saavutamiseks.

Kõige autoriteetsem oli minu silmis aiandusarhitekt Aleksander Niine. Tema juhtmõtteks oli, et enne lilli ja muid ilusaid asju peab ümbritsev keskkond olema korrastatud. Kohapeal oli teine seisukoht.

Niisiis algas töö ikkagi ilu loomisest, mitte heakorrast, sest tuli täita käsku. Igaüks ju teab, et lillede kuninganna on roos. Alustasime nagu ikka algajad roosidest ja saime hakkama. Tasapisi läks asi edasi ja jõudsime ka heakorra juurde. Kuid väga raskelt. Peeaegu ületamatuna tundus prahi koristamine. Nii mugav oli teda seinä äärde lükata. Kuid tasapisi hakkas asi liikuma ja prahti sai vähemaks. Tekkis isegi vajadus prahikonteinerite järele. Hulk raha sai raisatud selles mõttes, et konteinerid küll olid, aga äravedamine takerdus „peatähelepanu“ puhkudel. Raskem oli asi tehnikastambiga. Puid-põõsaid sai istutatud igal kevadel ja sügisel, kuid alles jäi vähe. Ilmnes veel laste- ja koduloomade kahjustus, mida ei teadnud oodata, sest enne neid puid-põõsaid ei olnud. Mehhanisaatorid olid hakanud asja silmas pidama. Tuli panna ametisse majavanemad, kes peaks silmas lähemat ümbrust. Nii kerge on sellest kirjutada, aga tegelik töö läks väga visalt ja mõnikord ka lootusetult aia taha, sest oli olemas elustiil, mis välistas igasugused peenutsemised.

Roela sovhoosi klubi 1980-ndatel aastatel.

Ühiste pingutustega ikkagi heakord hakkas toimima, kuid iga enam-vähem korras plats vajab hooldust iga nädal – nagu anekdoodis (v.t. eespool). Siin tulid takistuseks kaks asjaolu – esiteks juba nimetatud peatähelepanu ja teiseks see, et heakorras ei olnud tootmisharu. Sellel alal töötades ei saanud aasta lõpus lisatasu. Töölised ei tahtnud sinna tööle tulla. Tegelikult oli asi nii, et vaatamata igasugustele normatiividele maksis põhimõte – mitte üle 3-3,5 rubla päevas. Ja seda kontrolliti rangelt. Jäid siis pensionärid, kes heameelega teenisid pensionilisa. Minu ustavamad ja pühendunud abilised olidki pensionärid. Õigluse nimel tuleb öelda, et kui ei olnud „peatähelepanu“, siis oli sovhoosis võimalik peaaegu kõik. Näiteks uue sovhoosi klubi haljastamiseks oli tarvis 2000 m³ mulda, kuna klubi ehitati endisesse kruusaauku. See oli väike asi. Kuid mõne väikese asja (näit. murukääd) saamine oli raske. Kui olin vajalikud tööriistad soetanud, kadusid need seletamatutel asjaoludel. Haljasalalt kaevati üles krookuseid, tulpe jt. Väikeseid asju kogunes. Pinge oli kogu aeg maksimaalne. Nii imelik kui see ka ei ole – ilu ja heakorra pooldajad ja minu toetajad olid naised (pr. A. Lokk, A. Saare jt.), minu vastased olid samuti naised. Esimene jahmatus oli siis, kui sai küntud ümber mõisa pargis muruplats, mis oli ummistunud võilillest jm. umbrohist. Uksest tuli välja väike poiss ja küsis: „Millal te onu meie kodu akna alla kündma tulete?“ Hirm oli suur. Kahtlustan, et väikemees oli tööriist. Niisuguseid ärapanemisi oli alati, sest olgugi et heakorras läks vastu vaest – ta oli kõigi silme all ja igati kontrollitav ja hinnatav. Ta oli peaaegu nagu „peatähelepanu“ all ja see oli ärritav alalistele „peatähelepanu“ taotlejatele. Sealt siis tuli, et sageli oli minu tegevuse tulemusi „valus vaadata“.

Väga tervendav oli Eesti Looduskaitse Seltsi kokkutulek Tartu sovhoosis. Seal nägin, kuidas oli sujuvalt ühendatud tootmiskultuur ja heakord. Kõike ei ole mõtet ümber jutustada. Näiteks: nii seal, kui meil olid murelapseks risustunud maanteeääred. Ei saanud neid õieti niita ega muud moodi hooldada. Seal likvideeriti teeäärsed kraavid, kuid säilitati vee äravool laugja kallakuga, mida oli võimalik mehhaniseeritult hooldada. Lihtne ning lõppkokkuvõttes ökonoomne ja ilus.

Majandisisesed teed olid seal ühesuunalised betoonteed, ääriskividega ja täiesti mehhaniseeritult hooldatavad (lumi, prügi, tolm). Mis siin erist? See, et tee laius oli minimaalne – see võimaldas teha tee pikema, võrreldes kahesuunalisega – seega ökonoomne. Tee oli ääristatud – oli selge piir ohjeldamiseks teel töötavaid masinaid. Teede vaheline ala oli kena, hooldatud, muruga kaetud ning hoonete seina ääred olid puhtad. Suur rahu tuli inimese üle, kes pidi võitlema sama asja eest. Tartu sovhoosi direktor oli sel ajal Arnold Rüütel. Minu näol võitis ta ühe oma valija juba siis.

Tulin koju. Rääkisin õhinal seal nähtust – lootusega, et hea eeskuju leiab järgimist. Kahjuks läks teisiti. Mõtlesin, et hea oleks, kui saaks päris oma aia teha, kus saaksin ellu viia takistamatult seda, mis elu, kool ja eeskujud olid õpetanud. Taotlesin majaehituskrundi ning hakkasin pihta. Sovhoosis oli käsil paisjärve äärsed tugimüüri ehitamine. Asi läks raskelt. Ikka see töötasu. Noh, kuidagimoodi sai sellestki üle. Raha kulus sinna tublisti, asja sai. Vahepeal oli tulnud istutusaeg. Olime juurinud suured kased sovhoosi keskusse istutamiseks. Siis läks peatähelepanu mujale ja kased vedelesid lauda taga ning ootasid surma. See oli liig mis liig. Töötasin, et rohkem ma siia ei jää. Jälle jäi palju asju pooleli. Valmis sai ka üht-teist:

1. Elumajade haljastus.
2. Sovhoosi keskuse ümbruses olevate hoonete värvimine ja korras.
3. Keskuse haljastus.
4. Klubi haljastus (ilma istutusteta).
5. Kanalate ümbruse haljastus.

6. F. von Wrangelli mälestusmärk.
7. Roela paisjärve tugimüürid ja terrassid.
8. Pargi korrastamine (pingid, tugimüürid, täiendav istutus).

Roela sovhoosi haljastustöödest võtsin hiljem siiski veel osa. Endine kaastöötaja hr. Väinaste pöördus minu poole sooviga, et planeeriksin uute elumajade ümbruse haljastuse. Tegin siis plaanid ja enam-vähem need ka realiseerusid. Kuid ka sellest, mis realselt oli olemas, on tänaseks osa hävinud. Kuidagi ei suudeta loodut hoida. Noorest peast vajab iga asi hoolt ja kaitset – seda iga päev, iga nädal ja nii aastast aastasse. Kui suudaksime seda teha kasvõi 50 aastat järjest, siis oleks mõni üldmõiste täiendsõnaga – eesti – nagu on inglise muru.

F. v. Wrangell'i mälestusmärk 2002. a.

Roela koolimaja 1990-ndatel aastatel.

Viimane suurem objekt, mille haljastusest ja ehitusest osa võtsin, oli Roela uus koolimaja. Põhiraskus oli nagu Roela Rahva Maja puhulgi, mulla puudus. Kruusane kungas, kuhu ehitati koolimaja ja rajati haljastus, tuli katta vähemalt 20 cm mullakihi. Sellega tulime toime. Sai läbi raiutud ümbritsev metsatukk, külvatud muru ja istutatud puid ja põõsaid. Hiljem rajasin ka püsilillepeenra. Istutustöid on seal tehtud ka pärast. Kogu oma tegevust kokku võttes – paljugi sai tehtud, kuid mitte väga hästi; paljugi on hävinud, kuid midagi on ka alles jäänud.

Kõige usaldusväärsemad on puud. Kui nad

lapseea üle elavad, siis nad jäävad kauaks ajaks elavaks mälestusmärgiks inimese istutusvaevale. Kui juba jutt puudele läks, siis olgu lõpuks nimetatud minu tubli toetaja ja abiline Hugo Ploompuu (Roela metsaülem), kellega mul ei olnud küll mingit ametialast suhet.

Rein Tralla (1944)

11. HEAKORRASTUSTÖÖDE ORGANISEERIMISEST JA TEOSTAMISEST ROELA SOVHOOSIS AASTATEL 1979-1991

Asusin tööle Roela sovhoosis heakorrastusbrigadirina 1978. a. novembris. Õppisin tol ajal ka Räpina Sovhoostehnikumi kaugõppeosakonnas aiandusagronoomiat. Kooli lõpetasin 1980. a. juunis.

Esimene erialane töö sovhoosis oli rooside talvitumiseks ettevalmistamine. Kuna talvel erialast tööd ei olnud, tegin põllundusbrigadiri tööd. Nii oli see igal talvel.

Direktor Uuetalu ajal oli minu töökohustuseks hoolitseda selle eest, et sovhoosi keskuse, klubi ja korterelamute ümbrused oleksid korras. Tööjõuna oli võimalik kasutada pensionäre ja õpilasi, muruniitmisega tegeles sovhoosi metsavaht. Kortterelamute ümbruses muru küll niideti, kuid muud tööd tegid majade elanikud ühiselt. Mina organiseerisin, et majaelanikud ühel ajal vajalikud tööd ühiselt ära teeksid. Oskustööde tegemisel osalesin ka ise, ülejäänud aeg kulus tööde organiseerimisele. Keskuse ja klubi ümbruses haljastuse kujunduses muudatusi minu tööloleku ajal ei tehtud, tegeldi vaid hooldustöödega.

Roela sovhoosi keskus 1990-ndate algul.

Direktor Saarepera tööle asudes muutus minu tööpõld laiemaks. Keskuse, klubi ja majade ümbrused tuli endiselt korras hoida, kuid sellele lisandus farmide ja teiste tootmisüksuste ümbruste korrastamine. Üks esimesi suuri töid oli Rosentali lautade juurde korraliku sõnnikuhoidla ehitamine. Kui sõnnikumajandus korda sai, oli võimalik ka haljastuse peale mõelda.

Rasivere farmikompleksi valmides tuli mul hakata tegelema sinna haljastuse rajamisega. See töö sai võimalikuks tänu direktor Saarepera ja tema peazootehnikust abikaasa entusiasmile. Tuli muuta ka farmitöötajate arusaamu ja käitumistavasid, et rajatud haljastus püsiks. Enne oli täiesti tavaline, et traktorist sellele eriti tähelepanu ei pööranud, kas sõitis traktor tee või muru peal, kas sööt ja allapanu kukkusid kärust välja või mitte. Kui ümbrus korda sai, hakati selle korrashoidmisele ka suuremat tähelepanu pöörama.

Korrastati ka Taga-Tammiku ja Viru karjafarmide, kanalate, töökoja ning ladude ümbrus. Muretseti juurde mitu uut muruniidukit: karjafarmile, kanalale ja uus niiduk ka keskuse ning majade ümbruse niitmiseks. Kalkunifarmi ümbruse korrastamist organiseeris farmijuhataja Endel Moor. Farmil oli ka oma muruniiduk.

Kevadel algasid heakorrastustööd aprillis korraldatud üleriigilisel laupäevakul, millest olid kohustatud osa võtma kõik töölised. Ühe päevaga tehti ära väga suur töö.

Sel ajal ehitati väga palju ja mitte ainult tootmishooneid, vaid ka elamuid. Elamute ümbruse heakorrastamiseks tellisime tuntud Roela aedniku Rein Tralla käest projektid. Vajalikud

mullatööd tehti minu juhendamisel. Muru rajamine toimus majaelanike ühistööna, samuti ka Luua puukoolist toodud istikute istutamine.

Rajoonis korraldati igal aastal heakorrastuse ülevaatus. Roela sovhoos oli heakorrastuse poolest rajooni paremate hulgas, tavaliselt teisel kohal Ed. Vilde nim. kolhoosi järel.

Korraldasime sovhoosi siseselt ka ise heakorrastuse konkursi. Praegune Järve 2 elamu ümbrust, kus ma ka ise elan, sai korterelamute arvestuses 1. koha ja rahalise preemia, mille eest ostime majale lipu.

Peale ühismajandite lagunemist ja reorganiseerimist muutus suhtumine heakorrastusse kardinaalselt. Tekkinud osaühingutel ja aktsiaseltsidel ei olnud rahalisi vahendeid ega ka huvi tegeleda ümbruse korrashoiuga.

Livia Einberg (1959)

12. EESTI AIANDUSE JA MESINDUSE SELTSI ROELA OSAKONNAST

Enam ei mäleta hästi, see oli vist 1978. või 1979. a., kui hakkas tegutsema ka Roelas Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi osakond või -kollektiiv, nagu seda tol ajal nimetati. Esialgu juhendas meid Rakvere esindusest A. Veevo, hiljem hr. E. Tarve, kes tegutseb Rakveres veel käesoleval ajalgi. Meie kollektiivi esimees oli palju aastaid hr. R. Tralla, mina olin sekretär. Liikmeid oli meil 30 ringis.

R. Tralla juhendamisel sai korraldatud loenguid ja vestlusi aianduse küsimustes. Kevadel tellisime ühiselt seemneid. Samuti korraldasime ekskursioone kaunitesse aedadesse mitmes Eesti paigas. Ka Tartu ja Tallinna Botaanikaaedades sai käidud, Jõgeva Sordiaretusjaamas, Luua Puukoolis ning Räpina Aiandussovhoostehnikumi aias. Transport sõiduks oli sovhoosi poolt tasuta. See kõik oli väga huvitav ja teatud mõttes harivgi. Kellel ikka on see pisik veres, siis annab aiatöö ja mullaga kokkupuude rahulolu, ühesõnaga – maandab pingeid.

Oli see palju kirutud nõukogude kord mis ta oli, aga selliseid masendavaid lohkavaid ohaka välju ja korrastamata hoonete ümbruseid kui praegu, meil Roelas siis küll ei olnud.

Mõisa ümbrus on nii troostitu ja nukker, hoone laguneb. Tol ajal remonditi hoone. Ümbrus oli heakorrastatud, lillepeenrad rohitud, kus püüdsid pilku kevadest sügiseni silmailu pakkuvad lilled. Hoone ees õitsesid roosid, mis kõik on hävinud. Ümbrus ei huvita enam kedagi.

Kadus sovhoos – kadus ka peremees. Vabariigi saabudes lõpetas ka meie väike rakuke tegevuse. Nüüd nokitseme igaüks tasapisi oma aiamaalapikesel.

Aili Saare (1931)

KOKKUVÕTE

Roela oma toredate männitukkadega ja kahel pool teed ilutsevate aedadega jätab igale siia-saabunule meeldiva mulje.

Käesolevas töös püüdsin anda ülevaate kodupaiga heakorrastusest ja kaunimatest kodu-aedadest nõukogude ajal. Inimesed, kelle poole pöördusin oma küsimustikuga, olid kõik nõus meenutama ja kirja panema oma mõtted ning tegemised tolle ajastu kodu kaunistamisest. Inimesed valisin välja selle järgi, kellel on ka praegu ilusad ja korras kodud.

Huvitav oli tööd koostada teadmise, et nähtud aeg ja vaev, mis oli seotud materjali kogumisega ning aedade külastamisega, ei ole osutunud kasutuks. Olen suutnud säilitada tulevas-tele põlvedele küllaltki huvipakkuva materjali kodu kaunistamisest. Võib-olla kunagi kirjutatakse ka kodu kaunistamisest ajaloo õpikutes, sest käesolevates õpikutes see küll puudub.

Kodu-uurimuslik töö „Kodu kauniks“ omab praktilist väärtust, sest seda saab kasutada kodupaiga koduloo tutvustamisel õppetundides ja klassivälises tegevuses.

„Kõik kunstialad, nende hulgas ka aiakunst ja iluaiaandus, mõjutavad inimese tundeilma. Tunnetest tekivad hingelised elamused ja meeleolud, mis on meie elus ja iseloomu kujundamises määrava tähtsusega,“ nii kirjutas mag. J. Port (ajakiri „Aed“ nr. 3, 1932).

Kindlasti kannavad meie tublimad aiapidajad edasi ka meie kunagiste talude vaimsust ja töökust. Ei oleks meil selliseid aedu, kui poleks igapäevast hoolsat tööd, maa ja taimede head tundmist ning hoolitsust iga viimase kui maalapi eest. Ei ole see pelk saagi ja ainult enesele ahnitsemine, vaid maa ja looduse rikastamine nii looduslike kui kultuurtaimedega. Ei saa aednikud lubada mulla mikroorganismidest väljakurnamist ega tapmist raskete masinatega.

Kodu kaunistamist on vaja igal inimesel ja riigil. Kaunis kodus on hea olla ja ka sinna minna.

KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU

1. Kirjalikud allikad

1.1. Käsikirjad

- 1.1.1. Moori vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.2. Paul ja Elvi Karu vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.3. Valve Nõlvaku vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.4. Manivald Lingi vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.5. Pärja Vahtra vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.6. Alfrieda Lokk'i vastused küsimustele. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.7. Rein Tralla. Roela haljastusest. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.8. Livia Einberg. Heakorrastustööde organiseerimisest ja teostamisest Roela sovhosis aastatel 1979-1991. Käsikiri Roela Põhikoolis
- 1.1.9. Aili Saare. Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi Roela osakonnast. Käsikiri Roela Põhikoolis

2. Perioodilised väljaanded

- 2.1. Port, J. Iluaiandusest // Aed. 1932. a. märts
- 2.2. Rand, M. Koduaed seob põlvkondi // Sotsialistlik põllumajandus. 1988. a. nr. 24. detsember
- 2.3. Roela. 1988. a. detsember
- 2.4. Kurg, K. Aiale elatud veerandsajand // Kodu. 1999. a. august
- 2.5. Kurg, K. Kaminatunnid maa all // Maakodu. 2000. a. november

3. Fotod

- 3.1. Perekond Moori, Karu, Nõlvaku, Lokk'i, Nurga, Leetsi, Lingi, Lauri ja Tralla era-kogudest